

Вікторія ГРИЦЕНКО
Валерія ЛИТВИН

КООПЕРАТИВНА ПРИРОДА КРЕДИТНИХ СПІЛОК ТА ПРІОРИТЕТИ ЇХ РОЗВИТКУ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

На основі дослідження історії становлення та розвитку кредитних спілок визначено їх специфічні ознаки, переваги та недоліки, принципи організації діяльності. Надано пропозиції щодо удосконалення механізму стимулювання розвитку сектора кредитної кооперації в Україні.

Прямуювання України до високорозвинутої соціально-орієнтованої економічної системи ринкового типу, інтеграція із європейськими державами в єдине співтовариство потребують стійкого зростання національної економіки, її демонополізації, досягнення визначеного рівня життя населення, формування міцного середнього класу, що неможливо без відповідного інвестування, формування конкурентоспроможного ринку фінансових послуг. Проте наслідки світової фінансової кризи ускладнюють реалізацію стратегічної мети українського суспільства, спонукають до пошуків нових удосконалених механізмів мобілізації інвестиційних ресурсів для розвитку національної економіки.

В сучасних умовах найпотужнішими та найпопулярнішими інвестиційними інститутами на фінансовому ринку є банківські та страхові установи, що надають великий спектр фінансових послуг, починаючи від розрахунково-касового, кредитного обслуговування, до надання повного пакету страхових послуг. Але зараз в Україні банки фактично позбавили реальний сектор економіки доступу до кредитних ресурсів: вартість позикових коштів подвоїлася,

банки виявилися не в змозі надавати довгострокові кредити. Особливо гостро проблема задоволення потреб у кредитних ресурсах постає перед суб'єктами малого і середнього бізнесу, що діють як у сфері промисловості, так і у сільськогосподарському секторі. Для її вирішення потрібні нові неординарні рішення, поєднання різноманітних форм господарювання, які довели свою ефективність в умовах різних соціально-економічних систем. Мова йде про необхідність стимулювання розвитку кооперативних об'єднань, і такого їх різновиду, як кредитні спілки (КС), що є формою самоорганізації громад на добровільній, взаємовигідній основі.

Проблемам кооперативного руху, становлення та розвитку національних кооперативних систем приділяється чимало уваги вітчизняними та зарубіжними фахівцями. Обґрунтування сутності кооперації, класифікації кооперативів, аналіз переваг та недоліків їх різних форм, особливостей та шляхів розвитку в різних соціально-економічних умовах зустрічаємо в роботах В. Гончаренка, О. Голубенко, Ф. Горбоноса, Р. Слав'юка, Г. Черевка, А. Чайнова, В. Хойера та інших. Глибоке дослідження

закономірностей еволюції теорії та практики кооперації, зокрема кредитної, міститься в працях М. Туган-Барановського. Він розробив основні засади, принципи функціонування кооперативів як організацій вищого порядку, розглядав кооперацію як механізм, здатний запобігти розвитку бюрократизму та забезпечити ефективність економічної системи.

Проте донині багато питань теорії і практики кооперації залишаються відкритими. Ведеться полеміка щодо місця і ролі кооперації в економічних системах різних типів, механізмів державного стимулювання розвитку кооперативного руху та окремих форм кооперації, концепцій побудови національних кооперативних систем.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних засад кооперації, з'ясуванні сутності, природи, переваг кредитних спілок як форми кооперації, розкритті їх місця та ролі у розвитку економіки, що є важливим з точки зору вдосконалення механізму задоволення потреб малих бізнес-структур у кредитних ресурсах.

Для кращого розуміння специфічних особливостей функціонування кредитних спілок (*credit unions*), звернемось до історії їх виникнення. У 1840 р. у Німеччині був заснований перший "Народний банк" для надання кредитів селянам, відомий нині як кредитний кооператив. А у 1864 р. у селищі Геддерсдорф Ф. В. Райффайзен заснував перше кредитне товариство, дотримуючись наступних принципів: 1) необмеженої відповідальності членів за зобов'язаннями товариства; 2) "локалізації", тобто обмеження діяльності товариства вузькими територіальними межами; 3) заборони членам товариства одночасно брати участь у декількох товариствах; 4) принципового заперечення паю; 5) заборони призначати постійну заробітну плату посадовим особам товариства, окрім бухгалтера [1, 413].

Подібні кредитні об'єднання, побудовані на "райффайзенівських принципах", почали створюватися з 50–60-х рр. XIX ст. в Італії, Австрії, Угорщині, Бельгії та Росії; з 80-х рр. – у Франції, з 90-х рр. – у США, Канаді, Сербії та Хорватії, Болгарії, Румунії; на початку XX ст. – в Індії, Бірмі, на Кіпрі, в Іспанії, Японії [2, 84].

В колишньому СРСР кредитні спілки співіснували поряд із державними підприємствами й установами. На 1 жовтня 1922 р. було зареєстровано 512 кредитних та позичково-ощадних товариств [3, 40–41]. Спочатку вони мали стихійний характер виникнення, що було пов'язано з відсутністю високопродуктивних засобів виробництва у селян. Але згодом уряд почав ухвалювати відповідні законодавчі акти, які значно структурували та вдосконалювали їх діяльність. З прийняттям у 1924 р. низки декретів: "Про кредитну кооперацію", "Про споживчі кооперативи", "Про селянсько-господарські товариства", в СРСР почав розширюватися сектор кредитної кооперації. За даними фінансового відділу СРСР, з листопада 1922 р. по вересень 1924 р. кількість кредитних кооперативів стрімко зростала щомісяця.

На 1 січня 1925 р. кількість кредитних кооперативних організацій, зареєстрованих та взятих на облік фінвідділом СРСР, істотно збільшилася і досягла 11844, з них – кредитних і позичково-ощадних товариств було 2283, кредитно-селянсько-господарських товариств – 7567, споживчих товариств з кредитними відділами – 1756 і кустарно-промислових товариств з кредитними функціями – 238 [3, 42–43]. Причиною появи та широкої популяризації кредитних спілок в СРСР, на нашу думку, став недостатньо реалізований попит населення на недорогі якісні короткострокові фінансові послуги.

В Україні перше ощадно-кредитне товариство було створено у м. Гадячі на Пол-

тавщині в 1869 р., серед засновників якого – Г. Галаган, М. Туган-Барановський та ін. [4, 20]. Однією з найвідоміших у XIX ст. вважалася Сокиринська кредитна спілка, заснована в 1871 р.

Першим документом, який закріпив правову основу для функціонування КС в незалежній Україні, стало “Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні” №377/93 від 20.09.1993 р. Наступним кроком на шляху формування сприятливих умов для розвитку кредитної кооперації було прийняття Закону України “Про кредитні спілки” №701/99 від 22.06.1999 р., що визначив принципи діяльності КС на ринку фінансових послуг країни.

Створення у 1994 р. Національної асоціації кредитних спілок України (НАКСУ), дозволило забезпечити координацію їх діяльності, сприяло вирішенню стратегічних і тактичних завдань розвитку кредитного руху в Україні. Нині до складу НАКСУ належать близько 134 кредитних спілок з активами понад 208,97 млн. грн., які об’єднують до 300 тис. фізичних осіб. В листопаді 1994 р. НАКСУ стала повноправним членом Всесвітньої ради кредитних спілок (WOCCU). Сьогодні в окремих країнах світу кредитні спілки існують та функціонують у різноманітних формах: кооперативної ощадно-позичкової асоціації, народного банку, кооперативного банку, будівельно-позичкової асоціації, бідняцького банку (*poormen's bank*), сільської каси, каси взаємодопомоги, товариства взаємного кредиту та інші [5, 38]. Але всіх їх об’єднує громадська, кооперативна природа виникнення та особливе функціональне призначення.

Відомий український вчений-економіст М. Туган-Барановський вважав кредитні спілки формою кооперативного підприємства та визначав кооператив як “господарське підприємство декількох осіб, які об’єдналися на добровільних засадах, головним призначенням якого є не отримання

найбільшого бариша на витрачений капітал, але збільшення, завдяки загальному веденню господарства, трудових доходів своїх членів або зменшення витрат цих членів на їхні споживчі потреби” [6, 94]. На думку вченого, кооперативне підприємство характеризується трьома ознаками: по-перше, метою створення – збільшення трудових доходів своїх членів або скорочення витрат останніх на споживчі потреби; по-друге, – добровільністю свого устрою, по-третє, – спільним веденням господарства. Такі характерні ознаки притаманні і кредитним спілкам, як формі кооперативного підприємства.

Кредитні спілки – це специфічні інвестиційні інститути, завдяки яким задовольняються потреби суб’єктів у кредитних ресурсах, реалізуються інтереси певної спільноти людей. Коло суб’єктів, яким надаються фінансові послуги, обмежується тільки їх членами – фізичними особами. Здебільшого послуги кредитних спілок стосуються забезпечення їх учасників можливістю отримання позик на вигідних умовах. Власне, ця особливість кредитних спілок відрізняє їх від інших фінансових інститутів та вказує на їх вузьку спрямованість і спеціалізацію, що значно зменшує їхні потенційні можливості щодо ефективного використання залучених фінансових ресурсів.

Таким чином, у вузькому розумінні кредитну спілку можна розглядати як міні-банк, що залучає кошти громадян і надає кредити. Але на відміну від банківських інститутів, які є суто комерційними установами, гроші кредитних спілок працюють на кожного їхнього члена без винятку. До того ж, банківські інститути не зацікавлені і не завжди готові працювати із дрібними позичальниками (фізичними особами) через високий рівень кредитних ризиків. У свою чергу, фізичні особи не завжди прагнуть брати кредити в банківських установах через їхню дорожнечу та короткотерміновість.

До переваг кредитних спілок слід віднести отримання їх членами можливостей збільшення власної кредитоспроможності завдяки взаємній солідарній необмеженій відповідальності. В цьому зв'язку їх можна охарактеризувати як спілки боржників, з яких кожний ручається за іншого та замінює нестачу майнового забезпечення у окремого боржника взаємною відповідальністю. Капітал спілок формується за рахунок паїв (невеликого розміру), що вносяться членами та розподіляються між ними у формі позик.

Позики членам КС надаються на різноманітні споживчі потреби, починаючи від купівлі дрібної побутової техніки, і закінчуючи придбанням власного житла. Можна виокремити такі види позичок (кредитів) кредитних спілок: споживчі, що надаються на короткий термін з метою задоволення споживчих потреб їх членів; фермерські – надаються сільськогосподарським товариствам або приватним підприємцям з метою підтримки та розвитку їхнього бізнесу; студентські – надаються членам КС на здобуття освіти ними або їхніми дітьми під заставу майна або поручительство; благодійні – видаються членам у випадку настання важкої хвороби, втрати працездатності або смерті близьких родичів, тощо; іпотечні – на придбання власного житла, видаються на тривалий термін, при заставі придбаного майна та інші види позичок, які залежать від індивідуальних потреб членів КС та певних можливостей КС.

Отже, можемо виокремити низку специфічних ознак кредитної спілки, які відрізняють її від інших інвестиційних інститутів: по-перше, кредитна спілка одночасно поєднує у собі два види діяльності: громадську та фінансову; по-друге, кредитна спілка – це відносно малий за розміром кредитно-інвестиційний інститут, який займає, як правило, невеликий сегмент на ринку фінансових послуг; по-третє, її спеціалізація

спрямована тільки на кредитування своїх учасників – власників капіталу; по-четверте, членами кредитної спілки можуть бути тільки фізичні особи; по-п'яте, кредитна спілка може бути заснована у вигляді юридичної особи, якщо це забажають її засновники під час її реєстрації; по-шосте, рівноправність членів кредитних спілок в питаннях управління, контролю та розкриття фінансової інформації про діяльність спілки незалежно від величини і строків внеску; по-сьоме, кредитні спілки мають соціально спрямований характер діяльності.

Виявлення специфічних рис та функціонального призначення кредитних спілок надає можливість визначити останні як: некомерційні громадські фінансово-кредитні інститути, створені на добровільних засадах з метою надання допомоги своїм учасникам (членам) шляхом злиття їх власних заощаджень з подальшим використанням задля взаємного кредитування на вигідних умовах, а також надання фінансових послуг за собівартістю (без закладання прибутку у ціну послуг). Саме цим визначається неприбуткова соціально-економічна кооперативна природа КС.

Безперечні переваги кредитних спілок, порівняно з іншими кредитно-фінансовими інститутами, сприяють розвиткові таких об'єднань у різноманітних формах у всьому світі. За даними Всесвітньої ради кредитних спілок (*World Council of Credit Unions (WOCCU)*), створеної ще в 1971 р., у 2008 р. у світі налічувалося близько 54 тис. кредитних спілок у 97-ми країнах, учасниками яких були понад 185 млн. фізичних осіб. Їхні сукупні активи склали 1193,8 млрд. дол. США (рис. 1–4).

Розуміння неприбуткової кооперативної природи кредитних спілок є надзвичайно важливим і актуальним питанням для усвідомлення їх значення в економіці України, успішного розвитку і недопущення

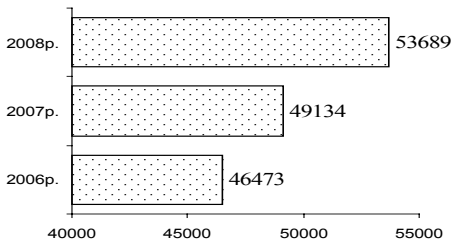

Рис. 1. Динаміка кількості КС у світі*

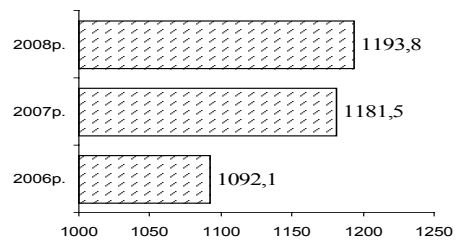

Рис. 2. Динаміка обсягів активів КС у світі, млрд. дол. США *

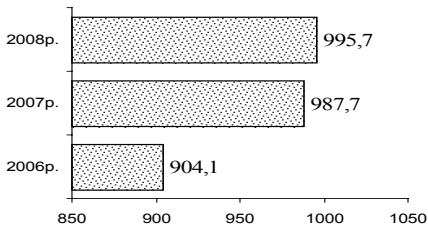

Рис. 3. Динаміка обсягів заощаджень КС у світі, млрд. дол. США*

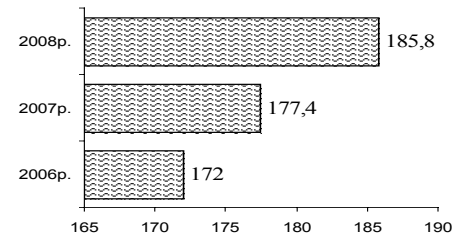

Рис. 4. Динаміка кількості членів КС у світі, млн. осіб*

* Побудовано на основі даних WOCUU [7].

виникнення псевдоспілок, які можуть дискредитувати кооперативну ідею фінансової допомоги населенню, яка майже після 70-ти років забуття почала відроджуватися в Україні. Кредитні спілки зобов'язані подолати створений "фінансовими пірамідами" негативний імідж через розробку спеціальних програм, спрямованих на вдосконалення професійної етики, принципів корпоративного управління тощо. Поштовхом для цього можуть стати нові умови їх ліцензування, які повинні охоплювати не тільки фінансові показники діяльності кожної кредитної спілки, а й особисті характеристики членів органів управління.

Найбільшого розквіту кредитні спілки в Україні зазнали у 2007 р. та першій половині 2008 р. Цей період характеризувався загальним зростанням економіки України, стабільністю національної валюти, підвищенням

споживчої активності населення. 13 грудня 2007 р. на засіданні Наглядової ради в рамках Програми зміцнення КС в Україні (ПЗКСУ) було прийнято рішення про надання Канадською Агенцією з Міжнародного розвитку коштів у розмірі 882 тис. дол. США на капіталізацію вітчизняного сектора КС [8, 1]. Незважаючи на це, на кінець 2008 р. кредитний портфель кредитних спілок країни (які об'єднували близько 2,7 млн. громадян), ледве перевищував 5,5 млрд. грн., що відповідало обсягу активів невеликого українського комерційного банку [9]. Ситуація значно погіршилася у II кварталі 2009 р. За даними Держфінпослуг, внаслідок фінансової кризи, уповільнення рівня ділової активності кредитних спілок, значно погіршилися показники їх діяльності (табл. 1).

Розвиткові кредитної кооперації в Україні, окрім інших факторів, протидіє незба-

Таблиця 1

Розвиток кредитної кооперації та результати діяльності кредитних спілок в Україні (2004–2009 р.)*

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	II квартал 2009 р.
Кількість КС	612	723	764	800	864 ¹	828 ²
Загальна кількість членів КС, тис. осіб	785	1231	1791,4	2391,6	2669,4	2151,6
Загальні активи, млн. грн.	840,3	1939,5	3241,2	5260,6	6064,9	4618,1
Сума кредитів, млн. грн.	690,8	1441,6	2596,7	4512,3	5572,8	4121,3
Капітал, млн. грн.	226,1	668,5	1097,9	1551,5	1714,0	1149,6
Загальна сума внесків на депозитні рахунки членів КС, млн. грн.	550,4	1145,9	1926,5	3451,2	3951,1	3122,7

* Побудовано на основі даних: Основні показники системи кредитних спілок в Україні за 2004-II квартал 2009 рр. / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.dfp.gov.ua>>.

¹дані на 30.09.2008 р.

² дані за I квартал 2009 р.

лансована податкова політика уряду. У законопроекті “Про внесення змін до Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб” пропонується стягувати 5% податку з доходів, отриманих від розміщення депозитів у кредитних спілках. Водночас, їхні члени, які мають долю в пайовому капіталі спілки, повинні будуть сплачувати податок у розмірі 15% з доходів від пайових внесків [10].

На сьогодні кредитні спілки в Україні мають статус неприбуткових організацій і при оподаткуванні користуються пільгами. Такі обставини надають деякі переваги кредитним спілкам порівняно із банківськими інститутами. Незважаючи на це, все більше іноземних банків з великими фінансовими ресурсами “захоплюють” ринок дрібних банківських послуг. Ці банки запроваджують в Україні високотехнологічні продукти, такі як дешеве та якісне розрахунково-касове обслуговування, багатофункціональні банкомати, безконтрактні банківські картки, Інтернет-банкінг, сучасні ощадні, депозитні, інвестиційні інструменти тощо. Фінансовий капітал таких установ дозволяє їм утримувати демпінгові відсоткові ставки за кредитами протягом тривалого часу задля захоплення найбільших ринкових сегментів.

Викладене дозволяє узагальнити переваги та недоліки діяльності українських кредитних спілок порівняно із іншими кредитно-фінансовими установами (табл. 2).

Жорстка конкуренція на ринку фінансових послуг, недовіра з боку населення не дають змоги кредитним спілкам стабільно розвиватися та реалізувати увесь свій інвестиційний потенціал. Вихід бачиться – у переорієнтації кредитних спілок на сільську місцевість, де діяльність банківських інститутів менш активна. Подібні зміни нададуть нового поштовху розвитку кредитних спілок, а також можливостей зайняти нову “нішу” під назвою “мікрофінансування”. Сільське мікрофінансування вбачається необхідною умовою та ефективним інструментом для забезпечення сталого економічного розвитку сільськогосподарських об'єднань та відродження сільського господарства загалом.

На нашу думку, в сучасних ринкових умовах кредитні спілки матимуть реальні конкурентні переваги, якщо будуть орієнтуватися на сільську місцевість. По-перше, вони спроможні видавати невеликі позички (від 500 дол. США і менше) для фермерів або інших бізнесових потреб; по-друге,

Переваги та недоліки діяльності кредитних спілок України порівняно із іншими кредитно-фінансовими установами *

Переваги	Недоліки
<ol style="list-style-type: none"> 1. Фінансова відокремленість та високий ступінь незалежності. 2. Спрощений порядок ведення фінансової документації, обумовлений вузькою спеціалізацією діяльності КС. 3. Більш лібералізовані податкові зобов'язання перед державою внаслідок неприбуткового статусу. 4. Командне (а не відокремлене) прийняття рішень на рівноправній, взаємовигідній основі. 5. Ширші можливості щодо організаційної, технічної, економічної та фінансової підтримки з боку зарубіжних асоціацій КС. 6. Соціально орієнтовані настанови: задоволення фінансових потреб населення, їх підтримка у важкі часи через систему кредитних відносин. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недосконала законодавча база регулювання діяльності кредитних спілок. 2. Високий ступінь загрози фінансових махінацій (формування фінансових пірамід) і шахрайства внаслідок можливої недобросовісності управлінського апарату кредитних спілок. 2. Відсутність єдиних стандартів ведення фінансової звітності. 3. Високий ступінь уразливості з боку негативного впливу мега- та макроекономічних чинників на діяльність КС. 4. Втрата довіри населення до надійності кредитних спілок. 5. Низький рівень кваліфікації та професіоналізму персоналу КС. 6. Більш глибокі суперечки між позичальниками і кредиторами стосовно питань узгодження величини ставок за кредитами і депозитами. 7. Звужені можливості щодо використання сучасних управлінських, фінансових та інформаційних технологій у діяльності.

* Складено автором

спрощена процедура розгляду заявок на отримання кредиту дозволить його видавати у дуже стислі строки; по-третє, наявність необхідної інформації про стан поточних справ місцевих сільських клієнтів зменшить їх фінансові ризики.

Проте, для того, аби бути конкурентоспроможними на сільських територіях, необхідно "підготуватися" до виходу на цей ринок. Насамперед, треба розробити агресивну маркетингову стратегію входу і поступового "захоплення" сільськогосподарського сектора. Задля підтримки конкурентоспроможності, вітчизняним кредитним спілкам варто переглянути свою організаційну структуру і політику управління ризиками відповідно до умов, потреб і можливостей сільськогосподарських територій, залучити дешеві ресурси на тривалий термін, відстежувати та активно брати участь у місцевих, регіональних і національних програмах, що будуть сприяти розширенню кооперативних об'єднань у

перспективі. Як зазначає Р. Слав'юк "для того, щоб розвивалася кредитна кооперація на селі, а з нею і різні форми аграрного бізнесу... вона повинна спрямовуватися не лише на формування певних макроекономічних показників, пошуки джерел бюджетного фінансування аграрного сектора, а й на сутність економічної моделі суспільства, де знайшлося б місце для підтримки аграрного підприємництва, як необхідної складової ефективної моделі розвитку" [11, 103].

Стратегія співробітництва кредитних спілок з аграрними бізнес-одинацями має спиратися на визначені підходи, а саме:

- підтримка кредитних асоціацій при розробці політики управління фінансовими послугами;
- навчання, консультування персоналу кредитних спілок;
- координація освітніх програм через асоціації кредитних спілок, Держфінпослуг, вузи тощо.

Концептуальна схема проекту розвитку аграрного бізнесу в Україні за участю кредитних спілок показана на рис. 5.

До потенційних загроз стабільності системи кредитних спілок необхідно віднести супроводжуючі ризики, пов'язані з несприятливою законодавчою і регуляторною політикою уряду, брендіві ризики та ризики "недоінформованості" населення. Особливо слід вказати на ризик недостатньої ліквідності українських спілок через фінансові кризи, нездатність гнучко реагувати на суттєві зміни ринкової кон'юнктури, відсутність ефективних механізмів підтримки їх фінансової стабільності та захисту внесків учасників, а також кредитні ризики.

До основних чинників, які впливають на ймовірність неповернення кредитів, тоб-

то призводять до появи кредитних ризиків, можна віднести: нестабільність економічної та політичної ситуації у країні, недосконалість податкового і кредитного законодавства, відсутність достовірної інформації про стан справ позичальника, високий рівень ринкової відсоткової ставки як за кредитами, так і за депозитами, високі темпи інфляції.

Більшість зазначених видів ризиків (переважно екзогенних, зовнішніх) не піддаються ефективному управлінню з боку кредитних спілок. Їх можна тільки прогнозувати та урахувувати при розробці фінансової політики, протидіючи погіршенню фінансового стану малих кредитних об'єднань.

Але для мінімізації кредитних ризиків (ендогенних, внутрішніх), кредитні спілки можуть запровадити різноманітні форми

Рис. 5. Проект розвитку аграрного бізнесу в Україні за участю кредитних спілок*

* Складено автором

забезпечення кредитів при одночасному обмеженні загальної суми кредитів, що видаються; ввести жорсткий внутрішній контроль за витрачанням кредитів їх учасниками-членами; формувати резервний фонд для покриття витрат від неповернення кредитів; вдосконалити систему моніторингу фінансового стану позичальників; увійти до складу асоціацій кредитних спілок країни (світу).

Таким чином, для комплексного вирішення питань, що гостро постали перед українськими кредитними спілками в сучасних конкурентних ринкових умовах, доцільно реалізувати систему заходів, а саме:

- для стабілізації їх роботи необхідно терміново створити Державний фонд гарантування та страхування внесків їх членів;
- на державному рівні розробити програму фінансового оздоровлення та підтримки, усунення негативних наслідків світової фінансової кризи;
- провести регуляторну реформу;
- посилити державний нагляд і контроль за дотриманням та виконанням основних нормативів діяльності кредитних спілок. У разі систематичного невиконання встановлених вимог, застосовувати санкції, штрафи;
- остаточно визнати неприбуткову природу кредитних спілок та внести відповідні зміни до нормативно-правових актів;
- розширити мережу відокремлених підрозділів кредитних спілок у сільській місцевості для нарощування основних показників їх діяльності;
- розглянути перспективу створення єдиного кооперативного банку;
- прискорити процес формування потужних обласних асоціацій, діяльність яких була б спрямована на забезпечення інформаційної прозорості кредитних спілок, і як наслідок – повернення та втраченої довіри до вітчизняних спілок;

– враховувати досвід та принципи функціонування успішних зарубіжних кредитних спілок в сучасних ринкових умовах.

Формування потужного сектора кредитної кооперації в Україні, безумовно, справа нелегка. Проте досягнення успіху в діяльності кредитних спілок здебільшого залежить від підтримки уряду, ефективних механізмів управління та репутації, яка склалася у кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

Література

1. Туган-Барановский М. И. *Избранные сочинения. Основы политической экономии.* – Донецк: ДонГУЭТ, 2004. – Т. 2. – С. 413.
2. Иванова Т. Б., Синько Ю. В. *Кредитные кооперативы Германии: история и современность* // *Финансы и кредит.* – 2004. – № 3(141). – С. 84.
3. Деревецкий В. А. *Кредитная кооперация в современных условиях: Банковская библиотека / Под ред. проф. Н. Н. Деревенко.* – Вып. 7-й. – М.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1925. – С. 40–41.
4. Голубенко Е. *Знакомые незнакомцы: кредитные союзы Украины* // *Діловий вісник.* – 2008. – № 10(173). – С. 20.
5. Гончаренко В. *Кредитна кооперация: принципи фінансово-господарського механізму та проблеми відродження в Україні* // *Банківська справа.* – 2005. – № 3. – С. 38.
6. Туган-Барановский М. И. *Социальные основы кооперации / Редкол.: Л. А. Булочников и др.* – М.: Экономика, 1989. – С. 94.
7. *Statistical Report 2006, 2007, 2008 / World Council of Credit Unions: [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <<http://www.woccu.org>>.
8. *Стратегія капіталізації кредитних спілок України з метою підтримки належного управління і прозорої діяльності: Затверджено Канадським Агентством Міжнародного розвитку 1 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <www.cuukr.org.ua>.

9. Основні показники системи кредитних спілок в Україні за 2008 р. / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.dfp.gov.ua>>

10. Проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб”/Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.dfp.gov.ua>>.

11. Слав'юк Р. А. Кооперативні кредитні установи у фінансовому забезпеченні розвитку аграрного сектору // Фінанси України. – 2000. – № 2. – С. 103.